

Малинівська Л.І. Загальнолюдські цінності формування в учнів відповідального ставлення до природи// Проблема духовності сучасної молоді; реалії та перспективи: Матеріали міжрегіональної науково практичної конференції молодих дослідників/За загальною редакцією О.М. Власенко, О.С. Березюк, З.А. Осадчої. – Житомир: Вид-во ПП Сахневич, 2007. – С. 83-85

Людмила Малинівська
аспірантка кафедри педагогіки Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ

У тій кризовій екологічній ситуації, в якій перебуває наша країна (та й світ у цілому), школа не має права виховувати споживацьке ставлення до природи. "Розруха не в навколишньому світі, розруха в головах!" говорив відомий літературний персонаж — професор Преображенський (М.Булгаков, «Собаче серце»).

Однак більшістю людей екологічна криза уявляється, як щось зовнішнє по відношенню до людини, а не породжене нею самою.

В складних умовах державотворення нагальною справою української спільноти виступає проблема виховання нової генерації. Переорієнтація світоглядних позицій, значні втрати духовних цінностей у суспільстві вимагають удосконалення шляхів формування у молоді відповідального ставлення до природи.

Донедавна як у світі в цілому, так і в нашій країні формувалась екологічна свідомість *антропоцентричного типу*. Це така система уявлень про світ, згідно якою нищу цінність являє *людина*, а природа має цінність постільки, оскільки вона цінна для людини; метою взаємодії з природою є задоволення потреб людини, а характер її взаємодії визначається «прагматичним імперативом»: правильним і дозволеним є те, що корисне людині і людству; діяльність з охорони навколишнього світу продиктована віддаленим прагматизмом — необхідністю зберегти природне середовище,

щоб ним могли користуватися майбутні покоління,

До яких екологічних наслідків це призвело - ми вже знаємо. Тому на даному етапі розвитку суспільства постає потреба у формуванні екологічної свідомості *ексцентричного типу*. Це така система уявлень про навколишній світ, відповідно до якої вищу цінність являє собою гармонійний розвиток людини і природи, що є елементами єдиної системи; метою взаємодії з природою є максимальне задоволення як потреб людини, так і природи, а характер взаємодії визначається екологічним імперативом: правильним і дозволеним є те, що не руйнує екологічну рівновагу; етичні норми і правила однаковою мірою поширюються на взаємодію як між людьми, так і зі світом природи; діяльність з охорони природи продиктована необхідністю зберегти її заради неї самої.

Специфіка суб'єктивного ставлення до світу природи може бути відображена шляхом змістовного опису таких його базових параметрів, як ступінь усвідомленості ставлення.

Формування, зокрема відповідальності, обумовлює необхідність організації педагогічного процесу так, щоб включити у ставлення особистості до світу природи.

Питання філософії цінностей, ціннісно-зорієнтованої відповідальної поведінки людини досліджувались В.Василенко, Юр. Вейденгаммером і Д. Леонтьєвим, С.Подольскою, М.Шелером та ін.

Психологічне підґрунтя виховання ціннісного ставлення особистості складає робота Л.Божович [1].

Формування особистої відповідальності за збереження довкілля тісно пов'язане з переорієнтацією системи особистісних цінностей, оскільки це є головним регулятором діяльнісного підходу у вихованні.

Сучасні дослідники цієї проблеми З. Андрієвська, Т. Баранова, Н.Бутенко Т. Бутківська, О. Винокурова, Г. Волошина, Н. Ігнатовська, А. Кочергін, Ю. Марков, Д.Трушніков вважають, що виховати ціннісне ставлення до природи можна через залучення особистості до перетворювальної діяльності з оптимізації взаємодії людини і природи.

Формування ціннісного ставлення до природи вивчали О.Винокурова, Г.Тарасенко, пошук яких було спрямовано на залучення механізмів суб'єктивізації об'єктів природи, внутрішнє прийняття учнями цих об'єктів до системи особистісних цінностей, екологічно доцільну поведінку у природі [5, с.116]. О.Вишневський пропонує ціннісні орієнтації не зводити тільки до підвищення екологічної ерудиції школярів. Важливо, щоб у дитини не було просто сформовано поняття про природні об'єкти, а щоб ці природні об'єкти стали для неї особливо значущими, щоб стосовно до них виявлялося відчуття дитини.

Про високий показник ціннісних орієнтацій у ставленні до природи можна говорити коли дитина проявляє симпатію до великої кількості природних об'єктів, здатні ідентифікуватися з ними, вони їй симпатичні і, врешті - решт, суб'єктивовані дитиною. Учні повинні розуміти принципову екологічну єдність нашої планети і біосфери, а також об'єктивну необхідність суспільної власності на землю. Школа покликана розвивати потребу спілкування з природою, формувати класовий підхід в оцінці природокористування.

При формуванні відповідального ставлення до природи, особистість набуває загальнолюдських цінностей.

При пізнавальних цінностях учень починає почувати себе першовідкривачем, випробовує радість експериментування з об'єктами неживої природи, відкриває нове в знайомому і знайоме в новому; відокремлює найпростіші закономірності, усвідомлює непорушний характер.

Ціннісні орієнтації розширюють індивідуальний екологічний простір людини, в якому вона відчуває себе персонально відповідальною. Усвідомлення школярами значення природи як універсальної цінності. Крім цього, учні повинні розуміти принципову екологічну єдність нашої планети і біосфери, а також об'єктивну необхідність суспільної власності на землю.

При ціннісних перетвореннях виникає прагнення відповідально ставитися до природного середовища, зберігати та множити, у міру сил

своїх багатство природи.

Цінності переживання у підлітка уособлюють таємничість, загадковість явищ природи, він переймається її красою, близькістю до усього живого відчуває свою спільність із предметами і явищами навколишнього світу й вживлює їх.

Отже, умовою формування цінностей - допитливість підлітка, що може бути спрямована дорослим до об'єктів, більш складних і різноманітних. Дорослий втягує підлітків у сферу своїх переживань із приводу краси, величі, різноманітності

84

природних явищ, створюючи зону спільних емоційних переживань. При цьому дорослий дає кожному підліткові відчути себе „відповідальною особою", причетною до того, що відбувається.

Людина повинна володіти свідомо екологічними знаннями, уміннями, навичками; глибоко, науково обґрунтовано розуміти взаємний вплив людини і навколишнього середовища, аналізувати факти, виявляти причинно-наслідкові зв'язки приймати відповідні рішення.

Формування відповідального ставлення до природи має бути основою раціонального природокористування з точки зору збереження природної рівноваги.

Воно не повинно гальмувати прогрес і водночас несумісне з пасивною позицією щодо проблем навколишнього середовища.

На основі свідомого ставлення до природи формується екологічна культура ставлення до природи - одна з граней загальнолюдської культури, причому в галузі екології еволюція культури повинна здійснюватися в напрямі її гуманізації.

Формування екологічної культури до природи тісно пов'язане з вирішенням проблем навчання, зміцненням зв'язку навчання з життям, підвищенням

якості виховання, поліпшенням підготовки молоді до суспільно корисної праці, посиленням гуманізації процесу навчання.

Рівень екологічної культури суспільства визначається не тільки розвитком науково-природничих знань, а й рівнем суспільних відносин, тобто культура відповідального ставлення до природи є своєрідним показником соціального прогресу.

Тому розв'язання проблем відповідального ставлення до природи потребує комплексного підходу, що включає природничі, соціальні і гуманітарні науки, наближаючись до філософського рівня пізнання.

Отже, формування відповідального ставлення до природи має бути тісно пов'язане з процесами розвитку суспільства. Необхідно враховувати соціально - культурні реалії, які впливають на виховання (не тільки негативні, а й позитивні). Врахування складних умов формування відповідального ставлення до природи у підлітковому віці дасть можливість запобігти декларативному характеру прищеплення любові до природи.

Література

1. Божович Л.И. Личность и её формирование в школьном возрасте. М., 1968.
2. Борейко В.Е. Ідеальні цінності дикої природи. - Любов до природи. Мат - ли міжнар. школи - семінару "Трибуна - 6" К.: Київський еколого-культурний центр. - 1997. -с 98-104.
3. Вебер Э.А. Структура ценностного отношения к природе //Проблемы природоохранного образования и воспитания. -М.: Наука, 1982. -С. 26-34.
4. Новіков Ю.В. Природа і людина - М: Освіта, 1991.- с. 5
5. Тарасенко Г.С. Формування естетико - екологічної культури вчителя- К., 1996- 116 с.
- 6 Трусова Т.М. Виховання любові до природи. // Початкова школа. - 1986, № 8, с 63 -64.